

Utdrag ur 1734 års Allmänna lag

Byggningsbalken

XIV Cap

Om svedjande (*dessutom var och när man fick svedja*)

5§

Där bruk och bergverk nu äro, eller upprättade varda, må ingen svedja inom dem ort Konungen bjuder, ej heller å allmänning, vid hundrade dalers bot. Ske det å konungens enskilda parker; ligge i tveböte, Konungens ensak, och skadan åter.

XV Cap

Om skogseld

1§

Vill man svedjeland bränna; avröjde så skogen näst omkring, gräva upp jorden, och have vatten där hos och annan redskap, som tjäna att släcka elden med. Tillsäge ock nästa grannar att vara vid handen, och komma till hjälp, där så omtränger. Var som förr, än han det allt gjort have, eller så starkt väder, stor torka och hetta är, tänder å svedjeland, eller går därifrån, innan elden alldeles utsläckt är; böte tio daler, ändock ingen skada sker. Sker skada, gällde av gods sitt och böte hundrade daler.

2§

Nu haver han tagit det i akt, som här sagt är, och händer sig, att elden ändå vidare går. Eller haver elden sig så fördöljt, att dem ej kunnat märkas, och gör sedan skada, tillsäge då, vid tio dalers bot, flera grannar, och låta klämta vid nästa kyrka, att där, med folk till hjälp kalla. Brinner då byaskog, böte fem daler vådabot för vartdera, ägarens ensak, och där till för var ek och bok sexton öre; plantera och sådana trån i stället, som förr är sagt. För by och kyrka bötes, som i 24 kap urskils.

3§

Tänder någon upp eld ute på marken, av annan orsak eller tillfälle, eller gör det vägfarande man, och släcker ej sedan väl ut; böte tjugor daler. Tänder man upp, då starkt väder är, eller långsam torka, eller där skog och annat kan itändas, och släcker ej elden; ligge i tveböte, ändå att ingen skada sker. Kommer där skada av, gälde åter, och böte hundrade daler, och den som jorden äger, eller åkärer, njute målsäganderätt, som i 5§ skils. Kommer eld ut av tjänstefolk, eller valljon; böte, och gälde skadan, som sagt är. Orka de det ej; arbete för skadan, och plikt med kroppen för böterna. Är skadan så stor, att den ej kan genom arbete fyllas; plikte med kroppen både för böter och skada.

4§

Då skogseld uppkommer; skola grannar och sockenmän skynda sig dit att släcka, eller böte två daler. Tager faran till; kungöre det nästa kronobetjänt, och låt strax budkavle gå byar emellan. Var som den nedlägger; böte tio daler. Av vart matlag skall en man komma till elden, så ock var ryttare, soldat och båtsman, med yxa, eller bila, spade och vattenkärl. Bliver någon alldeles borta, utan laga förfall; böte fem daler. Kommer någon för sent, eller träder ifrån sitt arbete och ställe, förr än hemlov gives; böte tre daler. Nu är elden så dämpad, att ej alla där nödiga äro; förordna så kronobetjänt vissa män, som hålla där vakt, var efter annan, till dess ingen fara är.

5§

Förr än manskapet skiljs åt, skall noga efterfrågas, helst av kronobetjänterna, huru elden är kommen lös. Finnes vägfarande vara där till vållande, eller lösker dräng, eller den ej kännes god att gälde skadan, och får han ej borgen för sig; då skall han i förvar tagas, och häradsrätten strax därutöver rannsaka och döma. Är det bosatt man; varde stämd till nästa ting.

6§

Komma ej härads och bergsfogdar, jägmästare och lantjägare till skogseld, när de den varse blivit, eller bud där om få, och göra de icke ämbetet sitt; böte trettio daler vardera, men länsman och ringare betjänter tio daler.

XXIV Cap.
Om våld i by¹

1 §

Alla eldstäder och skorstenar bör så vara ställda och förvarade, att eldskada förekommas må. Varder eld lös i by, den landbo brukar, och sker det av försummelse, eller vangömma hans, som är; att han själva förut märkt faran, eller är därom varnad, och den ej förekommit; bär själv ut, eller tillstäder annan att hava och bära ljus utan lykta, och eld i uthus, eller där man haver lin, hampa, hö, spån eller annat slikt, där i eld snart taga kan; sätter ljus vid vägg; gör eld i ugn eller spis, och den ej vårdar; har ljus vid säng, och somnar därifrån; röker tobak i lada, foderhus, eller annorstädes, där eld lätteligen kan tändas; eller skjuter ovarsamt åt hus eller tak; eller varder eld lös av annan sådan försummelse, där man kunde och borde vakta bättre för skada: brinner då hus och gård upp; bygge åter jämngoda, och njute ej brandstod eller eftergift på avradet. Äger bonde hus och jord själv; have han och själv skadan. Brinna tillika upp andras hus och gårdar, eller andra byggnader; gällde av sin egendom så långt den räcker, och böte två daler för vart hus, jordägarens ensak; orkar han ej skadan och böter gällda, tjäna det med arbete eller plikta med kroppen, vilketdera han helst vill, som skadan lidit. Brinner folk inne; böte full mans bot för vardera. Brinner kyrka upp; böte hundrade daler till kyrkobyggnad. Är han mindre vållande; gällda fjärding av det som sagt är. Den ovarsamt med eld umgås, på sätt som nu är sagt, böte fem daler, även att ingen skada sker.

2 §

Timar skada av rätt våda, som man ej kan förutse eller vakta, förrän skada händer; vare saklös. Vet man ej hur eld är kommen lös; vite då med själv sin vådaed, att det ej av hans vangömmo eller vållande skett. Brister han åt eden; böte som i 1 § sagt är.

3 §

Haver legohjon, emot husbondens varning och vilja, burit eld i uthus, och andra rum, eller annorledes ovarsamt därmed umgått, som förr är sagt, vare då husbonde saklös. Och legohjon gälde den skadan därav timar, eller plikta med kroppen. Kommer eld lös av gäst eller vägfarande, och brinner upp gästgivares, eller annan mans hus; vare lag samma.

4 §

När skada av våda skett, eller genom dens vållande, som skadan ej gällda kan; då bör häradet brandstod giva för hus, som de voro, när de avbrändes, och för bonde nödiga äro, så ock för säd, foder och boskap, som till gårdens bruk tarvas, och han mist haver: men för andra lösören, och husgeråd, gives ej brandstod, ej heller för badstuga och kölna.

5 §

Av hemman i häradet skall brandstod givas efter hemmanstalet. Frälsemans sätes och ladugård, så ock prästgård, måge ej brandstod njuta, där de ej den giva; ej mätes hus därpå högre, än å bondehemman.

6 §

I varje landsort skall å tinget, i Konungens befallningshavares närvaro, häradsboende emellan förening upprättad vara, hur mycket för vart och ett nytt hus, å helt hemman eller mindre, i brandstod givas skall; och när eldskada sedan timar, söke den, som lidit, häradshövdingen och han nämne synemän, som skadan skåda. De skola noga undersöka, hurudana de hus som brunnit, så voro, nya eller gamla: och häradsrätten pröva det sedan, och döme, hur stor brandstoden, vara skall. Vad rätten dömt, visa den, som skadan hänt, hos Konungens befallningshavare upp, och förordna han, att den brandstod utan dröjsmål uppbäras må.

7 §

Ej må någon gå omkring och brandstod tigga. Var som brev därtill giver; böte sex daler.

¹ I slutet av dokumentet finns en version av detta kapitel skrivet på vers 1746.

XXIX Cap
Om husbyggnad i städerna

Huru hus i staden byggas och uppehållas skola, så ock vad eljest till stadens nytta och prydnad i akt tagas bör, därom är särskilt stadgat. Konungens befallningshavare med borgmästare och råd äga där å vård hava.

Inget mer detaljerat i detta kapitel tillkom före 1874 års byggnadsstadga (enligt lagbok från 1907)

Missgärningsbalken

XI Cap.

Om mordbrand

1§

Sätter man eld med vilje å Konungens hus, slott eller fäste, skepp, kruthus, förrådshus, tyghus, eller annat sådant; miste högra hand, och varde halshuggen, och i bål bränd; skylla och skadan, der han gitter. Var som det bjuder, där till råder eller hjälper, så att gärningen därav sker, stånde samma straff.

2§

Sätter någon uppsåtligt eld i annan mans gård, och bränner där upp hus, ett eller flera; varde halshuggen, och skadan gälldes av gods hans. Brinner folk inne, eller varder dödat, miste mordbrännaren där till högra hand sin.

3§

Tänder någon av arghet eld å uthus, skog, sädesstack, hö eller halm, som långt från gården äro; straffes med fyrtio par spö, trettio par ris, eller en månads fängelse vid vatten och bröd, ändå att ingen skada sker.

4§

Varder mordbrännare i den gärning gripnen; straffas med tjugo try (??) par spö, aderton par ris, eller tjugu dagars fängelse vid vatten och bröd, även om ingen skada sker.

XXI Cap
Om allmän landsfrid och vägfrid

2 §

Gör man falska eldar, eller sätter upp andra tecken, eller visare, att därmed förleda sjöfarande och giva tillfälle till skeppsbrott, plikte med trettio par spö, ändå om ingen skada sker. Samma lag vare om den, som av lika uppsåt bortriver, eller upptager, vättar eller visare av sjögrund, eller strand eller fyller och stoppar rätta segelled, och båtled i sjöar eller strömmar; sätt och allt i stånd igen, sker skada och skeppsbrott; varde halshuggen och steglad, och skadan gäldas av gods hans, Försummar någon att uppehålla fyringar, och tända dem i rättan tid; böte hundra daler, och skadan åter, Sker det uppsåtligt; straffas som förr i denna § sagt är.

4§

Sätter man eld på strandad eller till lands driven farkost, däri folk eller gods är; have förverkat både liv och lösören, och njute målsäganden först sin fyllnad för all skada, av hans lösa och fasta gods. Rövar man något av strandad eller till lands driven farkost, mer eller mindre, så länge skeppsfolket nära är eller godset bärga vill; varde steglad, och skadan gäldas åter som sagt är. Samma lag vare den, som med råd eller gärning hulpit hava².

5§

Rövar man vid våldeld, vattennöd eller där fienden tränger, eller där något undan andra faror bärgat och hulpit är, eller i pest och farsot, litet eller mycket, då haver han förverkat högra hand, liv och lösören.

Avskrift från faksimilupplaga (Gidlund 1981)

² Hjälpt till

”Sveriges Rikes Lag (1746) ställd uti alexandrinsk vers”

Skriven 1748 av Jakob, Åkerhielm (1701-1759) som var vice häradshövding och advokat i Stockholm. Alexandrin är ett sexfotat, jambiskt versmått med franskt ursprung där raderna är parvis rimmade. Boken har 423 sidor plus 65 sidor register. Björn Albinson (Värmlands Brandhistoriska Klubb) har här skrivit ett avsnitt. Vissa ord var svåra att tyda och kan vara felaktiga.

Om vådeld i by (sid 146-149)

§ 1

Var eldstad, skorstensrör, de bör ställda vara
och så förvaras må, att hindras eldens fara.
Blir elden lös i by, den landbo bruka må
och kunde genom hans missvårdnad få tillgå
som är, att om han själv förut har märkt den fara
eller därom varnad är, ej tage sig tillvara.
bär själv ut eld, eller och tillråder annan att
ut bära baran eld, eller ljus ej lykto satt
i uthus, eller där finnes lin och hampa, foder
eller spånor, eller slikt där elden snart i låder
om sätter ljus i vägg, gör eld i spis eller ugn
och vårdar ej, har ljus vid säng och somnar tung,
om uti foderhus, i lada eller eljes
må röka tobak, där som elden lättlig dväljes
eller skjuter vårdslöst åt hus eller ock på tak
eller varder elden lös av annan försummad sak
där man båd kunnat och för skada bort sig trygga
och då bränns hus och gård, han jämgott skall uppbygga
och brandstod njuter ej; eller avrats eftergift.
När bonden själver hus och jord med laglig skrift
han skadan själv ock har. Om andra gårdar brinna
tillika eller hus, eller byggnad an, som hinna
kan egendomen hans, den skadan gälder här
och böter daler två, för varje hus som är
jordägarens ensak, om han ej orkar gälder
den skadan och den bot, till arbetet blir han sålder
eller kroppens plikt, allt som att ägaren helst vill
som skadan lidit. Om olyckligt bärer till
att folk då inne bränns, full mansbot skall kan giva
för var. Där kyrka bränns, skall hundra daler bliva
hans bot till kyrkohjälp. Om mindre skuld han är
han fjärding gällda skall av det som sagt är här
Den ovarsamhet med eld umgår, som lag här skriver
ändå ej skada sker, fem daler böter giver

§ 2

Av rätten våda, om att eldskada händer,
som man ej förse kan, förr än som eld är tänder
han saklös är. Vet men ej huru eld blivit loss
då med sin våda ed han vite, att avsloss
och vållan hans det ej är skett. Går han ej eden
som 1. a paragraf förmäler, böta sedan.

§ 3

Om legohjon, emot husbondens lov och varning
I uthus burit eld, eller annor rum så farlig,
eller annorledes där med ovarsamt umgått
som förr är sagt, då är husbonden för det brott
saklös och legohjon betala skadan händer
eller lide kroppens plikt. Där skadeled sin tänder
av gäst eller resande, gästgivares hus bränns
eller andras, samma lag för brottslingen här känns.

§ 4

När vådaskada skett, eller genom dens förvållan
som den ej gälta kan, då blir en sammankallan
av häradsborna, de brandstod giva må
för husen såsom de för branden månde stå
och bonden nådig haft, så ock för säd och foder
oh boskap som han mist, till gårdens nytto goder
men för hans husgeråd och löst ej brandstod givs
ej heller költa eller för det som bastu skrivs

§ 5

Av alla hemman i häradet skall brandstod givas
allt efter hemmanantalet. Vad frälse säte skrives
och ladugård, så ock en prästegård ej få
nån brandstod, där de ej den giva, icke må
då husen som där var, man högre värde ställa
än som i sådant fall, å bondehem de gälla.

§ 6

I varje landsort skall i tinget närvara
av kungens ämbetsman, förening stiftad vara
emellan häradsbor, hur mycket i det fall
för vart och ett nytt hus i brandstod giva skall
å helt eller mindre hem, och när eldskada händer
då den, som lidit, sig till häradshövdingen vänder
och han förordnar män, som skadan syna må
de skola noga se och undersöka då
om hus som brunnit där, de voro nya eller gamla
och häradsrätten sen skall, prövad, döma samla
hur stor den brandstod av vart hemman löpa må
allt som föreningen vid handen giva då
vad häradsrätten dömt, skall den som skadan lidit
hos kungens ämbetsman uppgiva, då blir budit
av honom och befallt, att utan hinder all
den brandstod drives in, och honom giva skall

§ 7

Ej må någon gå kring om brandstod till att tigga
Var där till giver brev, sex daler bot skall lägga.